

УДК 330.342

**ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ СУСПІЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ
В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА
(ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)**

Кучин С.П., к. е. н.

Харківський інститут фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі Міністерства фінансів України

В статті аналізуються економічні проблеми розвитку та державна політика забезпечення процесу суспільного відтворення в галузі культури та мистецтва. Окреслено коло проблем, які загострились через світову фінансово-економічну кризу. Надаються рекомендації щодо подальшого розвитку сфери культури та мистецтва.

Ключові слова: культурний розвиток, виробництво, державна політика, суспільне відтворення, економіка, сприяння.

Вступ. Актуальність теми дослідження обумовлюється зростаючою роллю соціально-культурної сфери в розвитку особистості, як складової частини національної економічної системи. На суто економічні відносини між елементами економічної системи опосередковано впливають соціально-культурні чинники, сукупність ідей і образів, ціннісні орієнтації людини, наявність у суспільстві можливостей для самореалізації, політика регулювання соціальної взаємодії в суспільстві. Культуру та мистецтво як провідні чинники впливу на якість суспільства, як галузь знань можна представити в єдності трьох її нерозривно пов'язаних аспектів: способів соціокультурної діяльності людини, результатів цієї діяльності й ступеня розвиненості особистості.

Досліджувана тема є актуальною, оскільки саме соціально-культурна сфера допомагає людині залишатися особистістю, осмислювати нові знання та навички. Занепад культурної сфери призведе до людської духовної деградації, що негативно вплине на розвиток трудового потенціалу України, стане причиною занепаду якості соціально-культурних відносин, ділової етики, культури спілкування в соціально-економічному середовищі країни.

Проблема вдосконалення вітчизняного механізму регулювання діяльності закладів сфери культури і мистецтва висвітлюється не тільки в роботах, що безпосередньо пов'язані зі сферою культури і мистецтва, але й в наукових розробках вчених інших галузей знань. Питання розвитку установ соціально-культурної сфери та проблеми державної політики в справі підтримки закладів галузі культури та мистецтва знаходять відображення у роботах таких науковців як: В. Андрущенко, І. Безгін, О. Гриценко, А. Дегтяр, Г. Дутчак, І. Дзюба, М. Жулинський, Н. Корнієнко, В. Кремень, В. Литвин, Д. Остапенко, Ю. Помпеев, М. Рогожа, О. Семашко, В. Солодовник, В. Стасюк, М. Попович, Г. Чміль, Л. Шевченко, В. Шейко та інші. Широка інформаційна база щодо зазначеного питання міститься у вітчизняних документах нормативно-правового характеру.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає у висвітленні економічних проблем розвитку закладів галузі культури та мистецтва, аналізу напрямів державної політики щодо забезпечення сталого процесу відтворення в галузі. Ми ставимо завдання проаналізувати пріоритетні напрями державної політики в сфері розвитку галузі культури та мистецтва, поглибити зацікавленість до проблеми діяльності та фінансування закладів культури та мистецтва з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, звернути увагу на доцільність докорінної зміни та реконструкції взаємовідносин між державою та закладами соціально-культурної сфери з огляду на те, що нині держава недостатньо приділяє уваги розвитку невиробничої сфери та у багатьох аспектах залишається осторонь вирішення нагальних проблем розвитку закладів галузі культури та мистецтва.

Результати. Культура та мистецтво як самостійна галузь соціально-культурного будівництва включає в себе широке коло державних і громадських органів, підприємств, установ, організацій, закладів культури та мистецтва. До цієї галузі належать: театральне, музичне, хореографічне, образотворче, декоративно-прикладне, естрадне і циркове мистецтво; концертні організації, музеї, бібліотеки, будинки культури; кінематографія; телебачення і радіомовлення; видавнича справа, поліграфія, торгівля книгами. Не дивлячись на свою соціальну спрямованість, подібні установи є невід'ємною складовою економічного середовища [1].

Основними завданнями управління галуззю культури та мистецтва є: організація, створення, розповсюдження і популяризація творів літератури та мистецтва; забезпечення поширення інформації і пропаганди досягнень культури; збереження і використання культурних цінностей; охорона творів мистецтва і пам'ятників культури, підвищення культурного рівня населення України; керівництво підприємствами, організаціями, установами і закладами культури. Нажаль, вирішення подібних позитивних завдань ускладнюється рядом факторів економічного та соціального порядку, про що буде йтися мова далі.

Всебічний розвиток культури визначено державою як першорядне, різноманітне за своїм спрямуванням і характером завдання [2]. З метою реалізації програми основних напрямків розвитку культури в Україні, консолідації та розвитку української нації, розвитку її історичної свідомості, традицій, культури, мови, гарантій свободи, художньої творчості, а також вимог щодо охорони історично-культурної спадщини державою розроблено концептуальні напрями діяльності органів виконавчої влади щодо розвитку культури в галузі театрального і музичного мистецтва, кінематографії та відеокультури, образотворчого мистецтва й архітектури, охорони і

використання пам'яток історії та культури. Тенденції в економічному розвитку галузі обумовлюються саме цими концептуальними напрямками.

Діяльність у сфері культури здійснюється на професійній чи аматорській основі у порядку, визначеному основами законодавства України про культуру, законодавством України про підприємства, підприємницьку діяльність, некомерційні організації та об'єднання, а також законодавством, що регулює конкретні види діяльності у сфері культури та мистецтва [3; 4; 5; 6; 7].

Основи законодавства України про культуру визначають правові, економічні, соціальні, організаційні засади розвитку культури в Україні, регулюють суспільні відносини у сфері створення, поширення, збереження та використання культурних цінностей [8]. Подібні засади спрямовані на: реалізацію суверенних прав України у сфері культури; відродження і розвиток культури української нації та культур національних меншин, які проживають на території України; забезпечення свободи творчості, вільного розвитку культурно-мистецьких процесів, професійної та самодіяльної художньої творчості; реалізацію прав громадян на доступ до культурних цінностей; соціальний захист працівників культури; створення матеріальних і фінансових умов розвитку культури.

Пріоритетні напрямки розвитку культури визначаються цільовими загальнодержавними програмами, які затверджуються Верховною Радою України [9]. Дійсно, держава намагається створювати умови для збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища; естетичного виховання дітей та юнацтва; проведення фундаментальних досліджень в галузі теорії та історії культури України; розширення культурної інфраструктури села; матеріального та фінансового забезпечення закладів, підприємств, установ, організацій культури. Проте, необхідність залучення великих обсягів інвестиції, субсидій та надання розгалуженої системи пільгового оподаткування, що в сучасних умовах є доволі складним та майже невирішеним завданням, гальмує реформи в галузі та спричиняє поглиблення системної кризи в соціально-культурній сфері. Актуальною є думка, що підтримкою держави мають користуватися лише стратегічні різновиди культури: музично-драматичний і драматичний театр, оперний театр, симфонічна музика [10].

Різноманітні форми культурно-досугової діяльності розвиваються на основі традиційної, сучасної міської культури і виконують важливу соціальну функцію. Участь населення в культурно-досугових заходах сприяє самовираженню й розвитку особистості незалежно від місця й характеру роботи, а також є важливим засобом соціально-психологічної адаптації людини в суспільстві. Роль останнього фактора особливо зростає в умовах незахищеності пересічного громадянина від низки ризиків, що виникають та розвиваються на тлі сучасної фінансово-економічної кризи.

Одним з пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку закладів сфери культури і мистецтва повинен стати перетворення традиційних культурно-досугових установ в спеціальні інноваційні організації: клуби-музеї, клуби-бібліотеки та інші установи культури, які будуть сполучати в собі декілька основних видів діяльності та пропонувати споживачеві широкий спектр послуг, будуть в певних межах універсальними із збереженням специфіки свого напряму функціонування. Разом з тим, технічне оснащення й устаткування культурно-досугових установ на сьогоднішній день безнадійно застаріло, що не дозволяє забезпечити якісний рівень заходів та потребує великих капіталовкладень, що може буди ініційовано лише саме органами державної влади та місцевого самоврядування.

Сучасна соціально-економічна ситуація в Україні не дозволяє одночасно і у повному обсязі вирішити складний комплекс проблем, що нагромадилися за останні роки у соціально-культурній сфері. Сучасний стан розвитку закладів соціально-культурної сфери характеризується критичним станом сфери культури на фоні соціально-економічної кризи; слабкою матеріально-технічною базою установ культури; загостренням матеріальних проблем культури (недостатнє фінансування); низьким рівнем економічної і юридичної компетентності; перевагою в умовах економічних перетворень "бюджетної свідомості"; складністю переорієнтації мислення в управлінні галуззю культури і мистецтва; низьким рівнем соціальної захищеності працівників соціально-культурної сфери.

Основними принципами сучасної культурної політики в Україні нині є: твердження гуманістичних ідей, високих моральних основ у суспільному житті, орієнтація як на національні, так і на загальнолюдські цінності; збереження й збільшення культурних надбань; розвиток культурних зв'язків; доступність культурних цінностей, всіх видів культурних послуг

і культурної діяльності для кожного громадянина; забезпечення умов для творчого розвитку особистості; заохочення добродійної діяльності в сфері культури [11]. Досягнення подібних соціальних цілей потребує залучення широкого фінансового, організаційного ресурсу до галузі.

З метою додержання основних принципів сучасної культурної політики в Україні необхідно здійснювати заходи щодо відродження, збереження й розвитку мережі установ соціально-культурного призначення, забезпечення населення відповідними послугами не нижче від мінімальних соціальних потреб, особливо в сільській місцевості; виховання дбайливого відношення до національної культурної спадщини як основи національної культури та фундаменту ефективної економічної системи держави.

Висновки. Виявлені причини і ознаки сучасної кризової ситуації зумовлюють необхідність докорінного перегляду принципів державного регулювання діяльності організацій культури та мистецтва. При цьому предметом адміністративно-правового і економічного регулювання в сфері культури та мистецтва, на нашу думку, повинні стати: підвищення соціально-культурної значущості створеної подібними установами продукції; розширення бюджетного фінансування; перегляд структури фінансових ресурсів державних закладів культури та мистецтва; підвищення рівня кваліфікації управлінських кадрів; розвиток системи постійного підвищення кваліфікації адміністративного персоналу на мікрорівні; створення нової системи фінансування, що повинна базуватись на принципі ефективного співвідношення у забезпеченні установ галузі культури та мистецтва власними і бюджетними засобами.

Отже, можемо зробити висновок, що сучасна фінансово-економічна криза торкнулась багатьох сфер людського життя, не залишила вона осторонь і галузь культури та мистецтва, яка опинилась у найскрутнішому положенні та потребує активного реформування та державної підтримки саме на законодавчому рівні.

Пріоритетними напрямками в області державного забезпечення та підтримки розвитку галузі культури і мистецтва повинні бути: збереження вже існуючих об'єктів культури; підвищення рівня забезпечення відповідних установ технічними засобами й устаткуванням; здійснення структурної перебудови, становлення недержавного сектору в галузі культури і мистецтва; посилення державної підтримки творчих союзів; впровадження нових технологій в бібліотечну, архівну, театральну, музейну справу. Актуальною нині є думка щодо залучення до підготовки нормативно-правової бази відносно регулювання відносин спонсорства і меценатства спеціальної структури – Національної Ради з культури, до складу якої повинні входити фахівці як з творчо-художньої, так і з економіко-управлінської діяльності [12].

Ефективна політика розвитку соціально-культурної сфери сприятиме вирішенню нагальних соціально-економічних проблем галузі, забезпечить сталий процес відтворення культурно-мистецьких та соціальних послуг, дасть поштовх до розвитку вітчизняних установ, які працюють у сфері культури та мистецтва, сприятиме становленню України як стабільної, розвиненої та квітучої держави.

Література:

1. Помпеев Ю. Экономика социально-культурной сферы: Учеб. пособие / Ю. Помпеев. – С.-Пб.: Санкт-Петербургский государственный университет культуры и искусств, 2003. – 96 с.
2. Шевченко Л. Духовна спадщина в контексті національно-культурної розбудови в незалежній Україні / Л. Шевченко, М. Рогожа / Інститут історії України НАН України. – К., 1998. – 38 с.
3. Проект Закону України "Про культуру" // Культура і життя. – 27 січня 2001 р. – №3 (3940) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gska2.rada.gov.ua>
4. Закон України "Про благодійництво та благодійні організації" [Електронний ресурс]. – К.: CD-видавництво "Інфодиск", 2010. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Назва з "Законодавство".
5. Закон України "Про об'єднання громадян" [Електронний ресурс]. – К.: CD-видавництво "Інфодиск", 2010. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Назва з "Законодавство".
6. Закон України "Про професійних творчих працівників та творчі спілки" [Електронний ресурс]. – К.: CD-видавництво "Інфодиск", 2010. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Назва з "Законодавство".

7. Закон України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" [Електронний ресурс]. – К.: CD-видавництво "Інфодиск", 2010. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Назва з "Законодавство".
8. Гриценко О. Пророки, пірати, політика і публіка. Культурні індустрії й державна політика в сучасній Україні / О. Гриценко, В. Солодовник. – К.: "К.І.С.", 2003. – 168 с.
9. Конституція України [Електронний ресурс]. – К.: CD-видавництво "Інфодиск", 2010. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Назва з "Законодавство".
10. Дутчак Г. Державна політика в Україні у галузі театрального мистецтва (1917-2000 рр.): Дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Г. Дутчак. – Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова – К., 2004. – 263 с.
11. Основи законодавства України про культуру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=2117-12>
12. Дзюба І. Між культурою і політикою / І. Дзюба. – К.: Сфера, 1998. – С. 73.

Аннотация

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ И ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА
ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОЦЕССА ОБЩЕСТВЕННОГО ВОСПРОИЗВОДСТВА В ОБЛАСТИ
КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА
(ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ)

Кучин С.П., к. э. н.

Харьковский институт финансов Украинского государственного университета финансов
и международной торговли

В статье анализируются экономические проблемы развития и государственная политика обеспечения процесса общественного воспроизводства в области культуры и искусства. Очерчен круг проблем, которые обострились вследствие мирового финансового кризиса; даются рекомендации относительно дальнейшего развития сферы культуры и искусства.

Ключевые слова: культурное развитие, производство, государственная политика, общественное воспроизводство.

Summary

ECONOMIC QUESTIONS OF THE DEVELOPMENT AND
PUBLIC POLICY OF SUPPORT OF THE PUBLIC REPRODUCTION OF PROCESS
IN THE CULTURE AND ART SPHERE
(PROBLEM SOLVING)

Kuchyn S.P., Ph.D.

Kharkiv Institute of Finance of USUFIT

Economic questions of the development and public policy of support of the public reproduction process in the culture sphere and art are explored in the article. Range of questions is circumscribed, which have worsened because of the world financial-economic crisis. Recommendations as to further development of the culture sphere and art is also given.

Key words: cultural progress, production, public policy, public reproduction, economy, contribution.

Надійшла до редакції 23.03.2010 р.

© Кучин С.П., 2010 р.